

Sygnatura akt II AKa 328/22

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 października 2022 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący: SSA Cezariusz Baćkowski (spr.)

Sędziowie: SA Andrzej Kot

SA Piotr Kaczmarek

Protokolant: Wiktoria Dąbrowicz

przy udziale prokuratora Prokuratury (...) Bogdana Wrzeńskiego

po rozpoznaniu 28 października 2022 r.

sprawy wnioskodawców W. D. i E. U.

o zadośćuczynienie i odszkodowanie

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawców

od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu

z 15 lipca 2022 r. sygn. akt III Ko 658/21

I. utrzymuje w mocy zaskarżony wyrok;

I. określa, że wydatki postępowania odwoławczego ponosi Skarb Państwa;

II. odmawia przyznania wnioskodawcom zwrotu wydatków poniesionych na pełnomocnika w postępowaniu odwoławczym.

UZASADNIENIE

Wnioskodawcy E. U. i W. D. wnieśli o zasądzenie na ich rzecz od Skarbu Państwa po 1615008,15 zł tytułem zadośćuczynienia i po 57590,96 zł tytułem odszkodowania za szkodę i krzywdę na skutek represji za działalność niepodległościową jakich doznał ich ojciec J. D. od lipca 1944 r. do 4 stycznia 1956 r. ze strony radzieckich organów ścigania działających na terytorium Polski w granicach ustalonych Traktatem Ryskim.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu wyrokiem z 15 lipca 2022 r., sygn. akt III Ko 658/21, na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy z 23 lutego 1991 r., o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1693) zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawców po 135000 zł tytułem zadośćuczynienia i po 21272,04 zł tytułem odszkodowania z ustawowymi odsetkami od uprawomocnienia się wyroku za opóźnienie, w pozostałej części wniosek oddalił, rozstrzygnął o kosztach procesu.

Apelację od tego orzeczenia wniosła pełnomocniczka wnioskodawców. Zaskarżając wyrok w części oddalającej żądanie zarzuciła:

W zakresie odszkodowania:

1) w oparciu o art. 438 pkt 1a k.p.k. – obrazę przepisów prawa materialnego tj. art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w zw. z art. 552 § 1 k.p.k., art. 361 § 1 i 2 k.c. poprzez ich błędną wykładnię na skutek bezpodstawnego uznania, że w niniejszej sprawie nie wykazano zasadności przyjęcia kryterium ustalenia odszkodowania za świadczone prace przymusowe w oparciu o przeciętne miesięczne wynagrodzenie, podczas gdy w ocenie wnioskodawców na potrzeby szacowania przedmiotowego odszkodowania należy przyjąć wynagrodzenie co najmniej przeciętne, gdyż to właśnie ze względu na fakt, iż ojciec wnioskodawców za swoją działalność niepodległościową został zatrzymany, a następnie wywieziony w głąb Związku (...) do K., gdzie zmuszony został do wykonywania przymusowych bardzo ciężkich prac fizycznych przy wyrąbie drzew, za które nie otrzymał on żadnego wynagrodzenia, a nadto represji tych doznał w bardzo młodym wieku, przez co został pozbawiony możliwości rozwoju osobistego i zawodowego przez ponad 18 miesięcy, stosowane metody śledcze i urągające ludzkiej godności warunki osadzenia oraz ciężka praca fizyczna doprowadziły do utraty przez niego zdrowia i osłabienia organizmu, a czas izolacji skutkował tym, iż po odzyskaniu wolności miał on ograniczone możliwości podjęcia dalszej edukacji, a następnie rozwoju zawodowego oraz brak perspektyw na podjęcie lepiej płatnej pracy zawodowej, wobec czego należy dojść do wniosku, że gdyby J. D. nie został niesłusznie pozbawiony wolności i zesłany na S. do wykonywania ciężkich prac fizycznych, mógłby zacząć uzyskiwać co najmniej przeciętne wynagrodzenie już w czasie od jego aresztowania do powrotu do domu.

W zakresie zadośćuczynienia:

2) w oparciu o art. 438 pkt 3 k.p.k. błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, który miał wpływ na jego treść skutkujący niewłaściwym uznaniem, że w okolicznościach niniejszej sprawy sumą adekwatną i proporcjonalną zadośćuczynienia za krzywdę doznaną przez J. D. na skutek represjonowania go przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości działające na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Rzymskim za okres od 18.07.1944 r. do 14.01.1946 r. jest kwota łączna 270.000 zł, pomimo, że jest to kwota niewspółmierna do rozmiaru doznanych przez niego krzywd i cierpień, intensywności i nieodwracalnego charakteru, zaś te względu przemawiają za zasądzeniem na rzecz wnioskodawców znacznie wyższej kwoty zadośćuczynienia.

3) w oparciu o art. 438 pkt 2 k.p.k. – obrazę przepisów postępowania, która mogła mieć wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 410 k.p.k. poprzez pominięcie i nieuwzględnienie we właściwy sposób wszystkich istotnych okoliczności wynikających z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie, które miały wpływ na wymiar krzywd J. D., a w konsekwencji na wysokość zadośćuczynienia, w szczególności sposobu w jaki był zatrzymany i traktowany w trakcie osadzenia ojca wnioskodawców, osadzenia w więzieniu, a następnie wywiezienia w bydłych wagonach do radzieckiego obozu pracy, długiego okresu izolacji, młodego wieku ojca wnioskodawców, bardzo złych warunków osadzenia, rozłąki z rodziną, towarzyszącego mu strachu i poczucia izolacji, silnego stresu z powodu niepewności co do okresu pozbawienia wolności, braku odpowiedniej opieki medycznej i wyżywienia, zmuszania do ciężkiej fizycznej niewolniczej pracy, stosowania przemocy przez obozowych strażników więziennych, negatywnego wpływu tych wydarzeń na jego zdrowie fizyczne i psychiczne oraz przeżywanego latami traumy.

4) w oparciu o art. 438 pkt 2 k.p.k. – obrazę przepisów postępowania, która mogła mieć wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 7 k.p.k. poprzez dowolną ocenę dowodów i wyciągnięcie z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie wniosków sprzecznych z zasadami prawidłowego rozumowania, doświadczenia życiowego i wskazaniem wiedzy, tj. uznanie, że wobec ojca wnioskodawców brak natężenia niekorzystnych okoliczności, które aż tak bardzo negatywnie wpłynęłyby na jego stan zdrowia, w tym zdrowia psychicznego, bądź doprowadziły go do trwałego kalectwa uniemożliwiającego jego samodzielnie funkcjonowanie, podczas gdy okoliczności te znalazły potwierdzenie w materiale dowodowym zgromadzonym w sprawie.

5) w oparciu o art. 438 pkt 1a k.p.k. obrazę przepisów prawa materialnego, tj. art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 445 § 2 k.c. oraz art. 448 k.c., w zbiegu z art. 8 ust. 2a ustawy lutowej, poprzez ich błędną wykładnię i bezpodstawnie przyjęcie, że kwota zadośćuczynienia w wysokości łącznej 20.000 zł jest kwotą odpowiednią w przypadku krzywd J. D. doznanych na skutek represjonowania go przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości działające na terytorium

Polski w granicach ustalonych w Traktacie Rzymskim za okres od 18.07.1944 r. do 14.01.1946 r. oraz niewskazanie, w jaki sposób i na jakiej podstawie Sąd I instancji ustalił wysokość zadośćuczynienia w kwocie 270.000 zł na rzecz wnioskodawców.

Podnosząc powyższe zarzuty, apelująca wniosła o:

1) zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie na rzecz wnioskodawców:

- dodatkowej kwoty po 1.480,008,85 zł na rzecz każdego z wnioskodawców tytułem zadośćuczynienia za doznaną przez J. D. krzywdę na skutek represjonowania go przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości działające na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Rzymskim za okres od 18.07.1944 r. do 14.01.1946 r. wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty;

- dodatkowej kwoty po 36.318,42 zł na rzecz każdego z wnioskodawców tytułem odszkodowania za poniesioną przez ich ojca J. D. szkodę na skutek represjonowania go przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości działające na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Rzymskim za okres od 18.07.1944 r. do 14.01.1946 r. wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty;

względnie:

2) uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania;

3) zasądzenie na rzecz wnioskodawców kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego za II instancję według przedłożonego przez pełnomocnika spisu kosztów, a w przypadku jego niezłożenia według norm przepisanych od Skarbu Państwa.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja okazała się niezasadna.

Poza sporem znalazły się ustalenia Sądu Okręgowego w zakresie spełnienia przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa określonych w art. 8 ust.2a i 2b ustawy z 23 lutego 1991 r., o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1693, cyt. dalej jako ustawa lutowa) w związku z represjami za działalność niepodległościową jakie dotknęły ojca wnioskodawców J. D. ze strony radzieckich organów pozasądowych.

Choć w środku odwoławczym podnosi się zarzuty obrazy przepisów postępowania, prawa materialnego i błędu w ustaleniach faktycznych, to w zasadniczej części chodzi o nadawanie różnej nazwy temu samemu zarzutowi – określenia zadośćuczynienia w nieodpowiedniej sumie i odszkodowania nie uwzględniającego pełnej szkody.

Niezrozumiały jest zarzut obrazy art. 7 k.p.k. Sąd I instancji dał wiarę wszystkim dowodom ujawnionym na rozprawie, tyle, że stwierdził, że dołączone przez pełnomocniczkę publikacje nie dotyczą bezpośrednio sytuacji ojca wnioskodawców, która to ocena nie jest w apelacji podważana (uzasadnienie podsekcja 4.1., 4.2.). W istocie apelującej chodzi o wyprowadzenie z tych dowodów wadliwych wniosków o podstawie faktycznej, a więc przyczynę odwoławczą z art. 438 pkt 3 k.p.k.

Niezasadne jest twierdzenie apelacji o naruszeniu art. 410 k.p.k. Sąd Okręgowy dostrzegł przecież i uwzględnił ustalając wielkość zadośćuczynienia (uzasadnienie podsekcje 3.1., 6.2) okoliczności pozbawienia wolności J. D. przez oddziały radzieckie, warunki transportu, pobytu i pracy w okolicy K. oraz emocje jakie mu wtedy towarzyszyły, a wynikające z zeznań E. U. (k. 83-84v), W. U. (k. 84v -85), życiorysu napisanego przez ich ojca (k. 80-81). Tu można na marginesie zauważyć, że wbrew apelacji (zarzut 1.) J. D. nie przebywał na S., lecz w położonej na południowy zachód od M. K..

Ustalając wielkość szkody jakiej doznał ojciec wnioskodawców w wyniku działań radzieckich organów pozasądowych Sąd I instancji porównywał hipotetyczny stan majątkowy jaki by zaistniał, gdyby zdarzenie wywołujące szkodę nie nastąpiło ze stanem jaki występował przed i po wyrządzeniu szkody.

Określając, czy istnieje i jaki jest rozmiar odpowiedzialności odszkodowawczej, Sąd Okręgowy sięgnął do adekwatnego związku przyczynowego (art. 361 § 1 k.c.), gdzie szkoda jest typowym, zwyczajnym następstwem zdarzenia z którym ustawodawca wiąże odpowiedzialność odszkodowawczą. Niemożność wykonywania pracy zarobkowej i uzyskiwania z tego tytułu wynagrodzenia jest, co do zasady, naturalną konsekwencją pozbawienia wolności. W wypadku utraconych korzyści, a taki charakter ma pozbawienie możliwości pracy i otrzymywania za nią wynagrodzenia, konieczne jest wykazanie wysokiego prawdopodobieństwa uzyskania tych przysporzeń majątkowych. Takiego, że „rozsądnie rzecz oceniając można stwierdzić, iż poszkodowany na pewno uzyskałby korzyść, gdyby nie wystąpiło zdarzenie, w związku z którym ten skutek był niemożliwy” (wyrok Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2005 r., V CK 426/04, LEX nr 147221).

Sąd Okręgowy ustalając możliwości zarobkowe ojca wnioskodawców, gdyby pozostawał na wolności, trafnie uznał, że kształtowałyby się w wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę miesięcznie skoro dwudziestotrzyletni w chwili pozbawienia wolności (17 lipca 1944 r.) J. D. miał niepełne (5 klas szkoły powszechnej) podstawowe wykształcenie i pracował w rodzinnym gospodarstwie rolnym. Kwestionując to stanowisko apelująca nie wskazuje dlaczego jest ono wadliwe. Poszkodowany nie miał majątku, naukę w szkole powszechnej zakończył uzyskując kilka lat przed wybuchem wojny niepełne podstawowe wykształcenie, nie kontynuował nauki, nie podnosił kwalifikacji, nie poszukiwał innej pracy, co mógłby uczynić gdyby miał takie zamiary, lecz pracował w gospodarstwie rolnym rodziców (por. życiorys k. 80-81). Wniosek, że gdyby nie został zatrzymany i pozbawiony wolności przez organy radzieckie, wywieziony w głąb Związku (...) gdzie pracował przymusowo, to nadal wykonywałby te, lub podobne zajęcia jest racjonalny, a w konsekwencji uzyskiwane dochody byłyby niewielkie. Ustalenie, że szkoda z tytułu niemożności zarobkowania odpowiadała miesięcznie minimalnemu wynagrodzeniu za pracę jest w tych warunkach trafne i w oczywiste korzystne dla wnioskodawców. Nieodpłatne wykonywanie pracy przymusowej przez osobę represjonowaną samo w sobie nie powiększa szkody wywołanej represjami organów radzieckich. Ma natomiast znaczenie dla oceny cierpień fizycznych i psychicznych wpływając na wielkość zadośćuczynienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 24 kwietnia 2014 r., WA 12/14, LEX nr 1460569, wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 12 października 2021 r., II AKa 165/21, LEX nr 3343155, wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 28 października 2021 r., II AKa 67/21, LEX nr 3259509). Tak też trafnie potraktował tę okoliczność Sąd I instancji (uzasadnienie podsekcja 6.2.).

Podniesiony zarzut obrazy art. 8 ust. 2a ustawy lutowej, art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 445 § 2 k.c. i art. 448 k.c. jest niezasadny.

Powołane przepisy Kodeksu cywilnego mówią o „odpowiedniej sumie pieniężnej” mającej zadośćuczynić osobie represjonowanej za ból lub cierpienia psychiczne wskutek naruszenia jej dóbr osobistych przez zdarzenia wymienione w art. 8 ust. 2a ustawy lutowej. Obraza prawa materialnego może polegać na jego błędnej wykładni, albo na wadliwym zastosowaniu (niezastosowaniu) zawierającego nakaz (zakaz) przepisu prawa materialnego. Natomiast apelująca twierdzi podnosząc ten zarzut, że przyznana kwota zadośćuczynienia jest rażąco niska, niewspółmierna do rozmiaru krzywd doznanych przez ojca wnioskodawców. Chodzi zatem nie o obrazę prawa materialnego, lecz o twierdzenie, że ustalona przez Sąd I instancji suma nie jest odpowiednia do rozmiaru krzywdy doznanej przez poszkodowanego w następstwie działań radzieckich organów pozasądowych. Jest to więc zarzut wadliwości oceny Sądu Okręgowego co do odpowiedniości rekompensaty będącej wynikiem błędu w ustaleniach faktycznych.

Wbrew apelacji Sąd I instancji nie bagatelizował rozmiaru cierpień fizycznych i psychicznych J. D., a ustalona suma 270.000 zł mieści się w granicach sędziowskiego swobodnego uznania, które w wypadku z istoty niewyraźnej w pieniądzu krzywdy, korzysta z przyznanej przez ustawodawcę stosunkowo szerokiej swobody. W konsekwencji zakres ingerencji Sądu Odwoławczego ograniczony jest do oczywistych sprzeczności z zasadami poprawnego rozumowania, doświadczeniem życiowym, zasadami ustalania zadośćuczynienia i relewantnymi okolicznościami prowadzącymi

do oczywiście niesłusznego wzbogacenia, czy pokrzywdzenia wnioskodawcy (por. np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 1 września 2016 r., II AKa 298/16, LEX nr 2139384).

Sąd Okręgowy dostrzegł i właściwie ocenił znaczenie takich okoliczności jak czas trwania (około 18 miesięcy) pozbawienia wolności ojca wnioskodawców – osoby młodej, bo dwudziestotrzyletniej, bardzo ciężkie warunki transportu i pobytu w obozie, doświadczanie przemocy, poczucie skrzywdzenia, natężenie stresu, obawy o życie i przyszłość, wykonywanie niewolniczej, przymusowej pracy ponad siły. Wnioskodawcy korzystający z pomocy fachowej pełnomocniczki nie wykazali (art. 6 k.c.), by ich ojciec zmarły w 2014 r. doznał uszczerbku na zdrowiu z powodu warunków w jakich odbywał karę pozbawienia wolności.

W konsekwencji ustalona suma zadośćuczynienia jest odpowiednia do rozmiaru cierpień jakich doznał J. D., nie wykracza poza granice swobodnego uznania i jako taka odpowiada prawu.

Z tych wszystkich powodów orzeczono jak w wyroku (art. 437 § 1 k.p.k.).

O kosztach sądowych postępowania odwoławczego orzeczono na podstawie art. 13 ustawy lutowej. W sytuacji, gdy apelacja pełnomocniczki wnioskodawców nie została uwzględniona nie było podstaw do obciążania Skarbu Państwa wydatkami, które oni ponieśli z tytułu udziału pełnomocnika w postępowaniu odwoławczym.

<i>SSA Andrzej Kot</i>	<i>SSA Cezariusz Baćkowski</i>	<i>SSA Piotr Kaczmarek</i>
-------------------------------	---------------------------------------	-----------------------------------